

Værkets største fortjeneste ligger snarere på det reklamemæssige område for historiske befolkningsstudier end på områder som teknik, metode og sociologisk nytænkning. Meget arbejde står endnu tilbage at udføre, inden der kan præsteres mere fyldige og entydige svar på de rejste ambitiøse problemstillinger som aktiv fertilitetskontrol og samspillet mellem økonomisk vækst og befolkningens vækst. Det er værd at fremhæve udgiverens bestræbelser på at få medtaget bidrag fra de ikke-europæiske lande, der i dag er u-lande (Indien) eller indtil for nylig havde status som sådan (Tristan da Cunha; Japan i Tokugawa-perioden 1600–1868). Den interesserede læser vil i dette arbejde kunne hente mange inspirationer til spændende og teknisk krævende forskningsprojekter indenfor et ungt og tværvidenskabeligt emneområde i meget hastig udvikling.

Hans Oluf Hansen

Thomas T. Mackie & Richard Rose: The International Almanac of Electoral History. Macmillan, London, 1974. 434 s. £ 6.50.

En af de mange vanskeligheder, komparativ forskning står overfor, er tilgangen af komparable data. Ud fra et ønske om at afhjælpe denne vanskelighed for valgforskningens vedkommende er der i løbet af de sidste 5 år udkommet 3 store håndbøger med valgdata fra en række lande.

Den senest tilkomne af disse samlinger bygger på en data-bank ved University of Strathclyde i Glasgow. Den er udarbejdet af 2 medarbejdere ved universitetet, Thomas T. Mackie og Richard Rose, hvoraf den sidstnævnte er kendt som en produktiv og indsigtfuld forsker og redaktør af readers inden for statskundskab og politisk sociologi.

Der er medtaget oplysninger fra 23 lande. Grundlaget for udvalget af lande har været, at det skulle være industrilande, der efter afslutningen af 2. verdenskrig regelmæssigt har afholdt frie valg. Udvalget omfatter derfor især den vestlige verdens liberale demokratier, og heraf 16 europæiske lande. For disse lande gives efter en ganske kort indledning om valgsystemets udvikling tabeller med absolutte og procentuelle fordelinger af stemmer og mandater siden det første valg i det pågældende land, hvor det giver mening af lave sådanne opstillinger. I nogle tilfælde gives også enk. andre oplysninger.

Det angives, at det er af hensyn til sammenligneligheden, at der kun er medtaget nuværende industrilande. Industrialiseringsprocessen er imidlertid forløbet meget forskelligt i de 23 lande, og der savnes derfor oplysninger, der ved sammenligning af valgdata gør det muligt at tage hensyn til forskelle i industrialiseringsgrad på et givet tidspunkt eller i en given periode.

Tabelmaterialet udgør langt den største del af denne håndbog. Ønsker man mere udførlige indføringer i europæiske landes valgsystemer, må man gå til et andet af de 3 værker, nemlig D. Nohlen (ed.): *Die Wahl der Parlamente: Europa* (Berlin, 1969), der især lægger vægt herpå. Nohlens koncentration om europæiske systemer muliggør inddragelse af langt flere lande i denne verdensdel, men til gengæld er der færre valgstatistiske oplysninger. Den tredje af håndbøgerne, Stein Rokkan & Jean Meyriat (eds.): *International Guide to Electoral Statistics, Vol. I: National Elections in Western Europe* (Haag, 1969), lægger i modsætning til de 2 andre betydelig vægt på de bibliografiske oplysninger, samtidig med at den har en hel del valgstatistik. De tre håndbøger er altså forskellige i deres anlæg, og det tjener intet formål at sammenligne dem direkte. Men det bør fremhæves, at tidsserierne hos Mackie & Rose er længere end hos de to andre. Det skyldes ikke blot, at de dækker valgene i perioden 1969–72, men også at de normalt er gået længere bagud i tid. Herved er de imidlertid kommet i berøring med den dårligere del af valgstatistikken, og derfor er fordelene herved måske til at overse.

Udarbejdelsen af denne type håndbøger til tværnational forskning stiller meget store krav til redaktionel konsekvens og indsigt i de enkelte landes mere eller mindre specielle forhold. Det sidste især for at kunne skønne over hvilke specielle forhold, man ikke behøver at tage hensyn til, når formålet især er sammenligning med andre lande. Som det er almindeligt, har Mackie og Rose også fået hjælp af en række specialister m.h.t. visse enkeltlandes forhold, og heri ligger givetvis en betryggelse for den almindelige bruger.

Værdien af det foreliggende værk for danske brugere kan især tænkes at ligge på 2 områder. For det første gives der for en meget lang periode en samlet oversigt over den danske valgstatistik, som måske kan være nyttig. For det andet er der her nem adgang til en række ellers ret spredte oplysninger om andre landes forhold.

I det følgende skal forsøges en vurdering af oplysningerne om Danmark. Formålet hermed er dels at muliggøre en vurdering af værkets kvalitet på dette særlige område, dels at give et grundlag for at kunne skønne om den tillid, man kan have til oplysningerne om de 22 andre lande.

Tabellerne i kapitlet om Danmark er delt i 3 afdelinger, dækkende perioderne 1884-1898, 1901-1913 og 1918-1971. For den første periodes vedkommende er kildegrundlaget Poul Møller: Politisk Haandbog (1950). De pågældende tal har Poul Møller overtaget fra Ulrichsens håndbog af samme navn, der udkom i forskellige udgaver før 2. verdenskrig. Ulrichsen bygger utvivlsomt delvist på P. Munchs bidrag til Det danske Folks Historie, VIII (1929), idet han dog har forsøgt at foretage visse korrektioner, især med hensyn til valget i 1884. Disse korrektioner gør oplysningerne om det pågældende valg usammenlignelige med valgene 1887-1898, så det er uheldigt, at Mackie og Rose har valgt at forlade sig på denne kilde. Det er også uheldigt derved, at der ikke er nogen særlig grund til at begynde en dansk valgstatistik i 1884. At Ulrichsen og Poul Møller tager udgangspunkt i det første valg efter etableringen af Højres landsorganisation kan være rimeligt nok for deres formål, men Mackie og Rose ville have været mere i overensstemmelse med deres erklærede udvalgsprincipper (s.x), hvis de var startet i 1872.

Selv om det ikke ville have været problemfrit, kunne det nok have ladet sig gøre at give partiernes stemmetal for perioden 1872-98. Man kunne her evt. følge Munchs estimationsmetode, som altså også stort set ligger bag de her meddelte tal for 1887-98; Munch har brugt tallene for 1895 og 1898, som de findes hos Bang og Elberling (Rigsdagsvalgene 1895-1910, Kbh. 1911, s.16), og for de tidligere valg har han tilsyneladende i princippet brugt samme estimationsmetode, nemlig partiernes faktiske stemmetal i de kredse, hvor der var skriftlig afstemning, med et tillæg for de kredse, hvor der var kåring. Dette tillæg blev skønnet specielt for hver kreds på grundlag af dens særlige forhold, idet udgangspunktet var stemmetallene ved nærmeste skriftlige valg. Måske var det dog bedre at give de faktisk konstaterbare stemmetal, og så gøre opmærksom på, hvor mange kredse der ikke havde været skriftlig afstemning i. Nu er de 2 fremgangsmåder brugt på henholdsvis 1887-98 og 1884 uden at det fremgår for benytteren. Og det er ikke anført, at der i 1884 var hele 27 kåringsvalg. Herved bliver den vældige stigning i valgdeltagelsen 1884-87 (s.88) let forklarlig. Det bør nævnes, at tallene for vælgerkorpsets samlede størrelse ikke indbefatter Færøerne, selv om stemmetal og mandattal gør det.

Den her antagne oprindelse af de meddelte stemmetal betyder, at det velsagtens er P. Munch, der har delt stemmerne på Venstre og Det forhandlende Venstre ligeligt ved valget i 1892, med 63.000 til hver. Al tilgængelig information peger i retning af, at Venstre snarere skal sættes til 70.000 stemmer og Det forhandlende Venstre til 54.000.

For den følgende periode, der omfatter de 6 valg 1901–13 rejser der sig også en række problemer, som gør, at man må forholde sig ganske kritisk til disse tal.

Tallene er angiveligt hentet fra *Statistiske Meddelelser* om de pågældende folketingsvalg, suppleret med tal, som Danmarks Statistik har stillet til rådighed for Mackie og Rose. Imidlertid stemmer tallene for intet af de 6 valgs vedkommende fuldstændig overens med tallene i de pågældende hæfter af *Statistiske Meddelelser*; det havde derfor været rimeligt med en redegørelse for de korrektioner, som forfatterne eller Danmarks Statistik har fundet anledning til at foretage. Dette så meget mere, som en række af de foretagne ændringer i tallene ikke forekommer rimelige – i de tilfælde, hvor de kan identificeres.

Et par forhold skal her trækkes frem. Der kan være en vis fornuft i, at man åbenbart har udeladt fra de ugyldige stemmer de stemmesedler, som var blevet udleveret, men som ikke blev afleveret igen. Betydeligt værre er det, at man også fuldstændigt har droppet de vælgere, der i kredse med ja/nej-afstemning stemte imod den ene kandidat, der var opstillet. I 1901 og 1903 havde man denne situation i henholdsvis 21 og 16 af de 114 kredse, så det er et ikke uvæsentligt forhold, der her er tale om. Det havde vel været rimeligt at medtage de pågældende stemmer under »andre«, hvis man da ikke ville lave en særlig kategori til dem. Nu er de end ikke medtaget i antallet af afgivne stemmer, og den angivne valgdeltagelse (s. 93) giver derfor ikke noget korrekt billede af udviklingen på dette centrale område. Valgdeltagelsen var i 1901 og 1903 i hvert fald et par procent højere end den, der fremgår af den pågældende tabel.

Hertil kommer, at forfatterne heller ikke for denne periodes vedkommende tager hensyn til, at der var et fra valg til valg varierende antal kredse, hvor der slet ikke var skriftlig afstemning. Ved beregning af valgdeltagelsen indtil 1915 er det et forhold, der må tages hensyn til. Den betydelige stigning i valgdeltagelsen, der ifølge Mackie og Rose fandt sted fra valget i 1903 til valget i 1906 lader sig for størstedelens vedkommende utvivlsomt forklare ved, at der i 1903 var 10 kredse, hvor der ikke var skriftlig afstemning, medens der i 1906 var skriftlig afstemning i alle kredse. Man må kontrollere for dette, før man giver sig til at sammenligne valgdeltagelsen. I forbindelse med flere af de øvrige lande er antallet af »unopposed returns« anført for hvert valg, og det må derfor ekstra beklages, at det ikke er kommet med for Danmark.

Som ovenfor nævnt bruger man i beskrivelsen af perioden før 1901 en anden fremgangsmåde, idet man refererer en kilde, der (bortset fra 1884) bygger på skøn over partiernes støtte i de kredse, hvor der ikke var skriftlig afstemning. Det betyder naturligvis, at tallene for perioden 1901–13 ikke lader sig sammenligne med tallene for den forudgående periode.

Også i forbindelse med stemme- og mandatfordelingen mellem partierne er der flere mærkværdigheder, som gør anvendelsen af disse tal problematisk. For det første kan det nævnes, at Det moderate Venstre er regnet med til Venstre-reformpartiet allerede ved valget i maj 1909, hvad der ikke kan være rigtigt. Det får selvfølgelig konsekvenser for beskrivelsen af partisystemets udvikling.

»Løsgængerne« er placeret i gruppen »andre« ved valgene 1901–09, medens de ved valgene i 1910 og 1913 i stort omfang er regnet med til de partier, som de stod nær og i nogle tilfælde gik i valgforbund med efter valgene. Denne inkonsekvens gør det vanskeligt at sammenligne tal fra perioden 1901–09 med tal fra valgene i 1910 og 1913. For fuldstændighedens skyld kan det også nævnes, at stemmetallene for Færøerne ikke er medtaget i 1913, men nok de andre år.

Det vil være fremgået, at der i denne del af talmaterialet er så mange fejl og diskutabelt forhold, at man må konkludere, at disse 4 tabeller (s. 92–95) er lidet egnede som

grundlag for en beskæftigelse med den politiske udvikling her i landet i denne periode, dersom man lægger vægt på et blot nogenlunde korrekt datamateriale. Til gengæld er der ingen tvivl om, at de generelle tendenser i udviklingen kommer klart nok frem.

Tabellerne om valgene 1918–1968 bygger på en meget nyttig oversigtstabel, som Danmarks Statistik første gang bragte i det hæfte af *Statistiske Meddelelser*, hvor resultaterne af valget i 1971 blev givet. 1971-tallene bygger selvfølgelig også på dette hæfte. Der er derfor ingen indvendinger af betydning at gøre mod disse tal. Blot skal det nævnes, at der er et par uvæsentlige trykfejl i forbindelse med valget i juli 1920. Forfatterens brug af netop denne kilde medfører, at de er i stand til at bringe korrekte og overensstemmende stemme- og mandattal vedrørende valget 1918. Herved adskiller de sig positivt fra vist samtlige danske historikere, der har skrevet om denne periode. *En passant* kan det nævnes, at en tilsvarende kompakt og meget nyttig oversigtstabel over samtlige folketingsvalg 1918–71 er blevet trykt i det hæfte af *Statistiske Meddelelser* (1947:7, s. 59–65), der vedrører folketingsvalget 4. dec. 1973.

Denne gennemgang af de vigtigste problemer i forbindelse med oplysningerne om de danske valg i perioden 1884–1971 må føre til en konklusion i retning af, at en detailkontrol afslører så mange problemer i forbindelse med tallene for 1918, at det må mane til varsomhed med hensyn til en ukritisk brug af tallene også for andre lande. Dette gælder dog nok især de tidlige valg. Men det må siges at være uheldigt for en håndbog, der selv understreger fuldstændighed og akkuratease som sin målsætning (s. ix), at man ikke uden videre kan tage det for givet, at det er de rigtige tal, der står i den. For så vidt angår de senere valg vil kontrolopslag i de allerfleste tilfælde utvivlsomt vise, at der ikke er problemer; i så fald er det et nyttigt og velindrettet hjælpemiddel, der her er blevet den komparative valgforskning til del.

Jørgen Elklit

Erik Lund: Redaktionsprocesser i tv. Korrespondentstof, udlandsstof og provinsstof i TV-avisen. Institut for Presseforskning, 1974. 136 s.

Presseforskeren Erik Lund har gennem et par år løbende fulgt fjernsynets redaktionsarbejde i studiet som »participant observer«. Bogen er en første rapport om arbejdet, og den har en lidt usammenhængende og foreløbig karakter. Den består af en række studier i tv-redaktion, men uden noget samlet emne eller overordnet problemstilling. Grundigst behandles udlandskorrespondenterne, men der er også afsnit om udlandsredaktionens arbejde og om provinsstof og lokalredaktioner før provinstjenesten. Bogen er beskrivende, den fremlægger med stor grundighed organisation, hjælpemidler og arbejdsformer ved en række af fjernsynets redaktionsprocesser og diskuterer nogle af disses problemstillinger.

Lunds bog giver offentligheden mulighed for et indblik i nogle væsentlige processer i nyhedsformidlingen, som hidtil har været lukket land. Da Danmarks Radios organisation på en række af de berørte områder er lagt om i de år, der er gået siden observationsperioden i 1972, er Lunds beskrivelse næppe dækkende for tv-redaktion i dag. I indledningen anføres det, at værket er en første rapport i et forskningsprojekt om fjernsynets redaktionsprocesser. Man må nok nærmest betragte det som en samling forstudier til en samlet analyse af tv-redaktion. Det næste produkt fra Lunds forskningsprojekt foreligger allerede. Det er hans bidrag til Danmarks Radios jubilæumsværk, en analyse af et døgn nyhedsdækning i fjernsynet.

Torben Worre